

ЭРҮҮГИЙН ОРЧНЫ НИЙГЭМД ҮЗҮҮЛЭХ ХАРШ НӨЛӨӨ

ANTISOCIAL INFLUENCE OF CRIMINAL ENVIRONMENT

С.НАРМАНДАХ

ХСИС-ийн Эрх зүй, нийгмийн ухааны сургуулийн
Гадаад хэлний тэнхимийн эрхлэгч, цагдаагийн хурандаа

NARMANDAKH S.

Dean, Foreign Language Department, Institute of
Law and Social Sciences, LEU, police colonel

Товч утга: Гэмт ертөнцийн нийгэмд харш соёл, зан үйл, түүний хүүхэд залуучуудад үзүүлэх нөлөө, урьдчилан сэргийлэх арга замыг судлах зорилго тавив.

Abstract: The article focuses on investigation of subculture of criminals, its influence on young generation, ways of preventing

Түлхүүр үгс: Нийгэм, соёл, нийгэмд харш зан үйл, гэмт хэрэг.

Key words: Society, culture, antisocial behavior, crime.

Хүн амьдрах, үйл ажиллагаа явуулах, хөгжихийн тулд өөртөөгөө адил хүрээлэл, тэдэнтэй харилцах тогтолцоог шаарддаг нийгмийн бүтээл бөгөөд хувь хүний оршин байгаа орчин түүнийг төлөвшүүлж, хөгжүүлж, хүмүүжүүлдэг.

Эрүүгийн орчин гэдэг нь хууль бус, нийгмийн эсрэг зан үйлийг гүн ухаан, ертөнцийг үзэх үзэл, амьдрах хэв маяг болгож сонгосон хүмүүсийн амьдрал үйл ажиллагааны бүхий л онцлогийг хэлэх бөгөөд хэсэг иргэдийн гаж байдлаар хөгжих, эрүүгийн зан үйл бүрэлдэн тогтох, гэмт хэрэг үйлдэх мөн гэмт амьдралын хэв маягт шилжихэд нөлөөлдөг.

Уламжлалт ойлголтоор бүх нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн зан үйлийн хэм хэмжээний үндсэн дээр нийгмийн харилцааг тогтоож, нийгэмд хэрэгтэй бие хүнийг төлөвшүүлдэг орчныг хүмүүжүүлэх ач холбогдолтой орчин гэж үздэг. Тийм учраас бүх нийтийн хүлээн зөвшөөрсөн хэм хэмжээ, дүрэм, зарчимд харшилсан орчинг сурган хүмүүжүүлэх шинжлэх ухаанд харш орчин гэж үздэг. Учир нь энэ нь ёс суртахууны, иргэний, хүнийг хайрлах болон бие хүний бусад зан чанарыг төлөвшүүлдэггүй. Аливаа орчин хүмүүжүүлэх нөлөөтэй, үүнд эрүүгийн орчин мөн багтана. Энэ эрүүгийн орчин нь тохиолдлын чанартай оршин тогтнодоггүй гэдгийг гадаадын олон эрдэмтдийн судалгаа харуулж байна. Тэрээр өөрийн бүтэц зохион байгуулалттай, “хэм хэмжээний, сурган хүмүүжүүлэх онцлогуудтай байдаг” нь нийгэмд харш эрүүгийн сурган зүй гэж байдаг болохыг харуулж байна.

Эрүүгийн сурган хүмүүжүүлэх зүй гэсэн ойлголтыг 2 утгаар хэрэглэдэг: нийгмийн амьдрал болон хэсэг иргэдийн дунд орших бодит байдал ба энэ бодит байдлын тухай сурган зүйн шинжлэх ухааны мэдлэгийн салбар юм.

Эрүүгийн сурган зүй нийгэмд бодитойгоор дараах байдлаар оршдог.

1. Хүмүүсийн ухамсар, мэдрэмж, сэдэлтэнд гаж сэтгэл зүйн нөлөө

үзүүлж, сурган зүйн хувьд тэдний хүмүүжил, хөгжил, боловсролд нөлөөлсний улмаар тогтвортой эрүүгийн зан үйл амьдралын хэв маягт өдсөн зөвхөн эрүүгийн орчинд байдаг хүчин зүйлүүдийн тогтолцоо. Энэ нь хэсэг иргэдийн амьдрал үйл ажиллагааны нийгэм, сэтгэл зүйн уур амьсгалыг “эрүүгийн” хувьд хордуулах, эрүүгийн эсрэг дархлаа, ёс суртахууны хэм хэмжээ, шударга хуульд захирагддаг өмнө нь бүрэлдэн тогтсон зарчмуудыг сулруулах байдлаар илэрдэг.

2. Эрүүгийн ертөнцийн лидерүүдийн ухамсартайгаар тусгайлан зохион байгуулсан сурган хүмүүжүүлэх шинж чанарыг агуулсан үйл ажиллагаа юм. Өөрөөр хэлбэл, шинэ гишүүдийг элсүүлэх, гэмт ертөнцийн ёс журмаар тэднийг хүмүүжүүлэх, сургах, хөгжүүлэх, өөрсдийн байр суурь, нөлөөг батжуулах, мөн гэмт аргаар баяжих зорилгодоо хүрэхийн тулд тааламжтай нөхцөлийг бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн байдаг.

Эрүүгийн ертөнцийн энэ үйл ажиллагааны гол хандлага нь өөрсдийн энэ ертөнцөөс гадуур байдаг, тухайлбал төрийн алба хаагч (тэднийг авлигад автуулах), төрөл бүрийн байгууллага, газрын ажилтнууд, залуучууд, өсвөр насныхан, иргэдэд нөлөөлөх явдал юм. Улам бүр зохион байгуулалттай, эрчимтэй шинж чанартай болж байгаа эрүүгийн ертөнцийн лидерүүдийн үйл ажиллагааны энэ хөгжил нь тэднийг нэгдэн нягтруулах, гэмт явдалд автуулах замаар төр нийгмийн амьдрал үйл ажиллагаанд өөрсдийн гүйцэтгэх үүрэг, нөлөөллийг хүчтэй болгох, засгийг өөрийн эрх мэдэлд оруулах хүчин чармайлтаар илэрч байдаг.

Эрүүгийн ертөнцийн төлөөлөгчдийг хүмүүжүүлэх үйл ажиллагаа нь нийгэмд харш боловч зорилго ба арга зүй, хэрэгсэл, объект, субъект зэрэг сурган хүмүүжүүлэх зүйн үйл ажиллагааны бүрэлдэхүүн хэсгүүд илт харагдаж байгаа юм.

Дэлхийн эрүүгийн ертөнцийнхний лидерүүд нь өөрсдийн нөлөөний зорилго, хүсч буй үр дүнгийнхээ талаар ялангуяа насанд хүрээгүй хүүхэд, залуучуудад хэрхэн нөлөөлөх талаар нэлээд тодорхой ойлголттой байдаг. Эдгээр зорилгод хуулийн эсрэг зогсож байгаа хүний мөн чанар, түүнийг хөдөлгөгч хүчин зүйлийн талаарх гүн ухаан, ёс суртахуун, гоо зүйн төсөөлөл тусгалаа олдог. Тухайлбал, эдгээр зорилгод:

- Авторитар, бие хүнийг дарангуйлахад чиглэгдсэн эрүүгийн ертөнцийн гишүүдийн хоорондын харилцаанд эрэмбэ тогтоох. Тодорхой хүрээний хүмүүст давуу байдлыг бий болгох, тогтоосон дүрэм журамд хатуу захирагдах;

- Амиа бодсон, зөвхөн ашиг олоход чиглэгдсэн, өөрийн болон гэмт бүлэглэлийн эрх ашгийг хамгаалах;

- Гоё ганган, хөнгөн, чинээлэг амьдралыг гэмт аргаар олж болохыг сурталчилж байгаа гэмт романтик хандлага;

- Эрх мэдлээ гайхуулах, аливаа тэрс үзэл ба ардчилалыг нугачин дарах, хувийн зорилгодоо хүрэхэд саад болж байгаа саад тотгорыг устгахын тулд ямар ч харгислалыг хийхэд бэлэн, хүчтэй бие хүнийг тахин шүтэхтэй холбоотой неофашист үзэл;

- Сул дайроо хүмүүсийг гутаан доромжлох, лидерүүдэд тал засах хандлага зэргийг хамааруулдаг.

Эрүүгийн харш сурган хүмүүжүүлэх зүй бие хүнийг магтан өргөмжлөх, бие хүний боллоцоог хэрэгжүүлэх нөхцлийг хангахад бус, харин бие хүн ёс зүйн хувьд уруудан доройтох, хэт бүдүүлгээр ойлгож буй ашгийг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн байдаг. Эдгээр нөлөөлөл нь иргэний, ёс суртахууны, энэрэнгүй ёсны, ардчилалын, хүн хүнээ хайрлах, соелын болон хүний бусад нийтлэг эерэг шинжүүдийг төлөвшүүлэхэд бус

харин өөрийгөө хуулийн эсрэг чиглүүлсэн, нийгэмд харш амьдралын байр суурийг хатуу баримталсан, өөрийн үзэл бодол нэгтнүүдийнхээс өөр ямар ч шүүхийг хүлээн зөвшөөрдөггүй этгээдийг төлөвшүүлэн хүмүүжүүлэхэд чиглэсэн байдаг. Нийгэмд харш сурган зүйн агуулга, мөн чанар нь В.Ф.Пирожковагийн үнэлсний дагуу, залуучуудыг эрүүгийн ертөнцөд татан оруулах үндсэн арга агуулга, гэмт бүлэглэлүүд нягтрах үндсэн механизм, бие хүн нийгэмших процессыг хүндрүүлж, гажуудуулах, гэмт зан үйлийг өдөөн дэвэргэсэн эрүүгийн нийгэмд харш соелын гэмт ажиллагаанд татан оролцуулах байдлаар илэрдэг.

Ийнхүү эрүүгийн ертөнц болон түүний сурган зүйн ямар нэгэн романтик, гэм хоргүй тоглоом биш бөгөөд сурган хүмүүжүүлэх зүй болон нийгэмд харш шинж чанартай болохыг тодоор харуулж байгаа юм.

Эрүүгийн орчин нь өөрийн онолын хувьд одоохондоо тогтоогүй сурган хүмүүжүүлэх тогтолцоотой юм.

Энэ чиглэлд хийгдсэн ажлуудад эрүүгийн орчин дахь хүмүүсийн хоорондын харилцаа, түүнийг зохицуулдаг хэм хэмжээ, дүрэм, түүнд гүйцэтгэж байгаа үүргүүдийн талаар ихэвчлэн бичсэн байдаг.

Нийгмийн энэ үзэгдлийг шинжлэх ухаан, сурган зүйн талаас тайлбарлах, судлах оролдлого зөвхөн бий болох үе шатандаа байна.

Шинжлэх ухааны мэдлэгийн өвөрмөц тогтолцооны хувьд эрүүгийн сурган зүй нь нөлөөллийн механизм, зүй тогтол, эрүүгийн ертөнц дахь түүний үр дагавар, эсрэг зогсох, устгах сурганы аргуудыг судладаг юм.

Эрүүгийн ертөнц нь хэзээ ч ердийн хүмүүсийн хүлээн зөвшөөрсөн хууль, үнэт зүйлс, хэм хэмжээгээр амьдардаггүйгээс гадна тохиолдлын харьцааг ч хүлээн зөвшөөрдөггүй. Тэрээр өөрсдийн бий болгож боловсруулсан зохион байгуулалт, зан үйлийн болон сурганы асуудлуудтай холбоотой хууль, хэм хэмжээ, дүрмийн дагуу үйл ажиллагаагаа явуулдаг. Тэдгээр нь агуулга, хэлбэрийн хувьд нийгэмд харш юм. Тухайлбал, “өөрөө үхсэн ч нөхрөө авар” гэдэг нь эрүүгийн ертөнцөд гэмт хэргийг ямар нэгэн байдлаар заавал дуусгах эсвэл шүүн таслах ажиллагаанаас мултран зайлах гэсэн агуулгыг илэрхийлдэг.

Эрүүгийн орчинд байгаа хүмүүсийн гүйцэтгэж буй үүрэг, эзлэж байгаа байр суурь, хувийн нөлөөлөлтэй холбоотой шатлан захирагдах ёс чухал үүргийг гүйцэтгэдэг. Үүнд тодорхой байр суурийг эзлэхийн тулд тухайн хүн өөрийн хувийн зан чанарын хувьд тохирох, тодорхой байр суурь эзлэх зөвшөөрөлтэй байх, зохих чиг үүргийг гүйцэтгэж байх шаардлагатай байдаг. “Хулгайчийн нэр төр”, “шоронгийн хууль” зэрэг эрүүгийн ертөнцөд бичигдээгүй хууль дүрэм нь иймэрхүү байдлаар харилцааг зохицуулах боломжийг олгодог. Одоо байгаа урамшуулах, хориглох, харгисаар шийтгэх тогтолцоо нь энэ харилцаа, сахилга батыг хатуу чанд баримтлах нөхцлийг бүрдүүлдэг.

Өөрийн эгнээнд элсүүлэх, нийгэмд харш хүмүүжил олгох, гэмт хэрэгт мэргэшүүлэхэд гэмт ертөнцийн лидерүүд сурган хүмүүжүүлэх зүйтэй бүтцийн хувьд дүйцэхүйц үйл ажиллагааны тогтолцоог хэрэглэдэг. Тэрээр зорилго, зорилт, агуулга, тодорхой нөхцөл, хангалт (тухайлбал, гэмт бүлэглэлийн гишүүдэд галын бэлтгэл хийлгэх, байлдааны мэх заах г.м.), арга зүй, хяналт үнэлгээний аргуудтай байдаг боловч өнөөгийн байдлаар хуулийн сурган зүйн шинжлэх ухаан үүнийг бага судласан байна. Гэхдээ ийм тогтолцоо байдаг болохыг мэдэх нь зарчмын ач холбогдолтой, учир нь эрүүгийн бүлэглэлийн гишүүдийн гэмт зан үйлийн учир шалтгаан зөвхөн гэр бүл, сургууль, үйлдвэрлэл дээр байсан сурган хүмүүжүүлэх

ажлын дутагдалд орших төдийгүй тэдний дунд тусгайлан зохион байгуулсан нийгэмд харш сурган зүйн тогтолцоо үр дүнгээ үзүүлж байдгийн илрэл юм.

Эрүүгийн ертөнцийн лидерүүдийн хүмүүжүүлэх үйл ажиллагаанд дүн шинжилгээ хийж үзэхэд хүн төрөлхтөн эрт дээр үеэс мэдэж байсан хэд хэдэн хүмүүжлийн зарчмуудыг нийгмийн эсрэг хандлагатай болгож, нийгмийн нийтлэг хэм хэмжээ, дүрмээс тусгаарлахад чиглэгдсэн байдлаар ашигладаг болохыг харуулж байна.

Тухайлбал, чиг зорилготой байх гэсэн зарчмыг тухайн хүний амьдрал, идэвхтэй, хамтарсан үйл ажиллагаанд оролцохтой холбогдуулан хэрэгжүүлэх байдал ажиглагдаж байна. Тухайн хүн энэ эрүүгийн орчинд хөгжин дэвшиж болох тодорхой хэтийн төлөвийг харуулж, түүнийг ашиглах эрмэлзлэлийг хөхүүлэн дэмждэг учир гэмт явдалд гүнзгий автаж, гэмт харилцаа холбоо нь улам нягт болдог байна.

Сурган хүмүүжүүлэх ажлын уламжлалт төрлүүд болох үзэл бодол, ёс суртахууны хүмүүжил, хөдөлмөр, сахилга бат, сургалт зэргийг нийгмийн эсрэг чиглэгдсэн зорилго, агуулгатайгаар ашиглах явдал ажиглагдаж байна. Жишээ нь ёс суртахууны хүмүүжилд амьдралын үнэт зүйлс нь эрүүгийнхний үнэт зүйлс, толгойлогчид болон гишүүдийн ёс суртахууныг дээдлэх үзлийг төлөвшүүлэхэд анхаардаг байна. Гаж үзэл бодол, хэм хэмжээ, үнэт зүйлсийн тусламжтайгаар эрүүгийн ертөнцийн оршин тогтнох нөхцлийг бүрдүүлдэг, учир нь энэ нь эрүүгийн бүлэглэлүүдийн гишүүдийг нэгтгэж, холбож, нягтруулдаг юм. Эрүүгийн орчны “ёс суртахууны” үндсийг бэхжүүлэх зорилгоор “шоронгийн хууль” гэгчийг сурталчлах, дэлгэрүүлэх талаар маш идэвхтэй ажлыг юуны өмнө залуучууд, насанд хүрээгүй хүмүүсийн дунд зохион байгуулдаг.

Харилцааны, нууцлалын болон ертөнцийг үзэх үзлийн гэсэн хэд хэдэн чиг үүргийг гүйцэтгэдэг этгээд хэллэг нь криминологийн ач холбогдлоороо онцгой байр суурийг эзлэдэг. Түүний тусламжтайгаар эрүүгийн орчинд тогтоосон зан үйлийн дүрэм, хэм хэмжээг “үеэс үед” дамжуулж бэхжүүлж байх нь маш чухал гэж үздэг. Этгээд хэллэг нь түүнийг хэрэглэгчдийг нэгтгэн нягтруулж, нийтлэг байдал, нэгдмэл ахан дүүст хамаардаг болохыг харуулахын зэрэгцээ бусдын эсрэг тэдний “нууц хэл” болдог байна. Хэл нь хүний ёс суртахууны, амьдралд эрхэмлэдэг зүйлийн тогтолцоог тусгадаг төдийгүй бүрэлдэн тогтоодог. Эрүүгийн этгээд хэллэг нь хэл ярианы хэрэгсэл болж, утга ач холбогдлоороо сурч буй этгээдэд ертөнцийг үзэх гаж үзлийг бүрдүүлж, бие хүний үзэл суртал, ёс суртахууны төлөвшилд шууд нөлөөлдөг байна. Эхэн үед этгээд хэллэг нэр томьёо нь өдөр тутмын ярианд нэвтрэн шингэдэг бол дараа нь түүнийг хэрэглэгчийн ухамсарт нөлөөлж, үзэл бодлын тогтолцоо, үнэт зүйлст өгөх үнэлгээг өөрчилж, хориотой зүйлсийг боломжтой, байх ёстой, нийгмийн гажуудлыг нэр хүндийн асуудал, танхайрлыг эр зориг, эрх чөлөө, харгислалыг шудрага ёс, хүйтэн хөндий сэтгэлийг бие барих чадвар мэтээр гаж ойлголт, үзэл санааг бий болгон төлөвшүүлдэг байна. Этгээд хэллэг ярианы нөлөөн доор ердийн амьдралын хэм хэмжээнээс холдож, нийгэмд харш үзэл бодол, байр суурийг идэвхтэй хүлээн авч ертөнцийг үзэх гаж үзэл бодлыг маш хурдтайгаар бүрдүүлдэг.

Эрүүгийн гэмт орчинд амьдарч үйл ажиллагаа явуулахад шаардлагатай шинж чанарыг гэмт бүлгийн гишүүдэд төлөвшүүлж бэхжүүлэхийн тулд маш идэвхтэй зөвхөн нийгмийн эсрэг чиглэсэн төдийгүй, эрх зүйд харш үйл ажиллагааг явуулдаг юм. Гэмт ертөнцийн толгойлогчдын үзэж байгаагаар зайлшгүй устгах ёстой зан чанарт нинжин зөөлөн, өрөвдөж хайрлах сэтгэл хамаардаг ба түүний оронд харгис

хэрцгий байдлыг хөгжүүлэхэд гол анхаарлыг хандуулдаг байна.

Эрүүгийн орчинд сургалтанд их анхаарал хандуулдаг. Залуучуудыг гэмт хэрэг үйлдэх арга, ул мөрөө хэрхэн далдлах, шаардлагатай харилцаа холбоог тогтоох, хууль хамгаалах байгууллагын хараа хяналтаас хэрхэн зайлсхийх зэрэг олон зүйлд сургадаг юм. Дэлхийн улс орнуудад сүүлийн жилүүдэд эрүүгийн орчинд өөрийн тагнуул, бие хамгаалагчид, зэвсэг үйлдвэрлэгчид зэрэг байдгийг хүлээн зөвшөөрсөн юм. Ийм хүмүүсийг бэлтгэхийн тулд дотоод нөөц бололцоог ашиглахын зэрэгцээ өмнө нь аюулаас хамгаалах алба, зэвсэгт хүчинд алба хааж байсан этгээдүүдийг ашиглан сургалт явуулах мөн тусгай албадын үйл ажиллагааны хэлбэр, аргын талаар хамгийн шинэ соргог мэдээлэл олох зорилгоор улсын тусгай сургуулиудад нэвтрэн ордог байна.

Залуучуудыг эрүүгийн гэмт үйл ажиллагаанд татан оролцуулах сурган зүйн аргууд. Эрүүгийн орчин нь хуулинд харш зан үйлд автсан хүмүүст илүү хүчтэй нөлөөлж, улам гүн өөртөө автуулан уяж, нийгэм, сэтгэл зүй болон сурган зүйн хувьд бие хүний гажуудлыг улам гүнзгийрүүлдэг. Мэдээллийн олон нийтийн хэрэгсэл, телевиз, уран зохиол, дуу, хөгжим, хэлний соелд нэвтрэн орсноор хуулийг даган мөрддөж байсан боловч, тогтвортой бус, хүмүүжлийн доголдолтой, амьдралд муу бэлтгэгдсэн, хэрэглээнээс дээгүүр хэрэгцээгээр амьдрахыг эрмэлздэг хүмүүст муугаар нөлөөлдөг юм. Энэ нөлөө нь тохиолдлын бус санаатай, зорилго бүхий, зохион байгуулалттай шинж чанартай байдаг.

Зохион байгуулалттай гэмт бүлэглэлүүдийн толгойлогчдын гэмт идэвхжил нь насанд хүрээгүй залуучуудыг өөрсөддөө захируулж, тэдний зан үйлд хяналт тогтоож, эрүүгийн гаж соел, зан үйлд татан оролцуулахад чиглэгдсэн байдаг. Эрүүгийн бүлгийн толгойлогчид тэдний үүрэг даалгаврыг гүйцэтгэгчдийн анхаарал нэн түрүүнд хараа хяналтгүй, тэнүүлч, тогтвортой бус гэр бүлийн хүүхдүүд, өнчин хүүхдийн асрах газрын хүүхдүүд, ерөнхий боловсролын дунд сургуулиас хасагдсан, танхай, нийгмийн хэв журмыг зөрчигчид, согтууруулах ундаа эхлэн хэрэглэгчид, жижиг хэмжээний хулгай хийдэг хүүхдүүдэд чиглэгддэг. Эдгээр насанд хүрээгүй хүүхдүүд эрүүгийн гэмт зан үйлийн объект болдог байна. Шинээр элсэгчдийг өөрийн мэдэлд оруулах, сэтгэл зүйн хувьд нугачин дарахын тулд толгойлогчид тэднийг ивээлдээ байлгах, элдэв зүйл өгөх, тусламж, хамгаалалт үзүүлэх, хууран мэхлэх, сэтгэл зүйн дарамт үзүүлэх, айлган сүрдүүлэх, хүч хэрэглэх аргуудыг хэрэглэдэг байна. Эхний үед шинээр элсэгчдийг борлуулагч, тагнуул, холбоочин, үүрэг даалгавар гүйцэтгэгчээр татан оролцуулдаг бол “Итгэл” хүлээсэн залуучуудыг гэмт үйл ажиллагаанд татан оролцуулдаг юм. Шинэ цаг үеэ дагалдан залуучуудыг байлдааны самбогийн секцид хичээллүүлэх, өр буцаан төлөх ажиллагаанд “дасгалжуулах”, цагдаагийн үйл ажиллагаанд эсрэг үйлдэл хийх, тусгайлсан сургалтын байгууллагуудад илгээх (тухайлбал ДЯЯ-ны) зэрэг шинэ аргуудыг хэрэглэж эхлэж байна.

Мөн замбраагүй бусдын хөдөлмөрөөр амьдардаг мөнгөний гачаалтай хүүхэд, залуучуудад материаллаг тусламж үзүүлж тийм амьдралын хэв маяг руу улам уруу татаж өөрсдөөсөө хамааралтай байдалд оруулж байна. Үүний зэрэгцээ залуучуудын дунд ёс суртахуунгүй, ёс зүйгүй, соёлгүй байдал, завхайрал, дэмий сэлгүүцэх, үнэнч шудрага хөдөлмөрийг үй ойшоох үзэл бодлыг төлөвшүүлэх ажлыг туйлын зорилготой, тэвчээртэйгээр явуулсны үр дүнд олон тооны залуучууд хэрээсээ хэтэрсэн хэрэгцээгээ хангах боломжгүй болж, зээл авах, дээрэм тонуул, хулгай хийх эрүүгийн үйл ажиллагаанд оролцохоос өөр аргагүй болдог байна.

Уламжлалт сурган хүмүүжүүлэх зүйн нийтэд түгээмэл болсон итгүүлэн үнэмшүүлэх, урамшуулах, албадах аргуудыг эрүүгийн зорилго, агуулгатайгаар өргөнөөр ашиглаж байна. Үүний тулд эрүүгийн ертөнцийн “баатруудыг” даган дууриах хүсэл эрмэлзлэлийг төрүүлэх мэдээллийг уйгагүй тарааж, залуучуудыг “хулгайчийн амьдралын романтик”, “тансаг амьдрал”, мөнгө хөрөнгөний эрх мэдэл, хүчирхийлэлийг тахин шүтэх, гэр бүл, нийгмийн өмнө хүлээх ямар ч хариуцлага байхгүй эрх чөлөөт амьдрал зэргээр уруу татдаг юм. Үүнийгээ итгэл үнэмшил болгох зорилгоор согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис хэрэглэх ажиллагааг зохион байгуулалттайгаар хийх, гуйх, аргадах, зааварлах, сургамжлах аргыг хэрэглэхийн зэрэгцээ өс хонзон санах, уур хилэнг бадраах, гэмт ертөнцөд карьер хийж болох талаар сургаж уруу татдаг юм. Залуучуудыг эрүүгийн гэмт бүлэглэлд татан оролцуулж, барьж байх зорилгоор шантажлах, айлган сүрдүүлэх замаар сэтгэл зүйн дарамтанд оруулах, зээл өгөх, мөрийтэй тоглоом тоглуулан өрөнд оруулах, согтууруулах ундаа, мансууруулах бодис хэрэглэж сургах, биеэ үнэлэгч нартай холбож өгөх, зодож нүдэх зэрэг аргуудыг өргөнөөр хэрэглэж байна. Эрүүгийн сурган хүмүүжүүлэх зүйн өөрийн урамшуулах болон шийтгэх нийгэмд харш чанартай, айлган сүрдүүлэх, “гавьяа” байгуулсны төлөө урамшуулах, сахилга батыг бэхжүүлэх, бие хүнийг дарах чиглэлд үйлчилдэг тогтолцоотой юм.

Эрүүгийн нийгэмд харш соёлд татагдсанаар өөрсдийн сэтгэл зүйн байдлын улмаас томчуудыг дууриан зөвхөн гэмт хэрэг үйлдэх хандлагатай болоод зогсохгүй бусад хүүхэд залуучуудын дунд энэ соёлыг сурталчлагч болж олон хүүхдүүдийг өөрийн эгнээнд татан оруулж бие хүний нийгмийн эсрэг үзэл баримтлалыг бүрэлдэн төлөвшүүлэхэд нөлөөлж байна.

Бүхэлдээ залуучуудыг гэмт хэрэг үйлдэхэд татан оролцуулах эрүүгийн ертөнцийнхний үйл ажиллагаа нь насанд хүрээгүй этгээдүүдийн үйлдэж буй гэмт явдал өсөн нэмэгдэхэд чухал хүчин зүйл болох төдийгүй гэмт явдлыг бүхэлд нь хөгжүүлэхэд чухал үүргийг гүйцэтгэж, эрүүгийн орчны амь бөхтэй байдлыг хангаж, түүний уламжлалыг хадгалан хөгжүүлдэг юм.

Дүгнэлт

Ийнхүү дэлхий дээр эрүүгийн орчинд гэмт бие хүнийг хүмүүжүүлэх, сургах, хөгжүүлэх өөрийн өвөрмөц тогтолцоо оршин тогтнож байна. Энд нэг талаас хүмүүнлэг, нийгэм рүү чиглэсэн, бие хүнийг дээдлэн дэмжсэн сурган хүмүүжүүлэх зүй нөгөө талаас эрүүгийн, нийгмийн эсрэг чиглэсэн, бие хүнийг үгүйсгэн эвдсэн нийгэмд харш сурган зүй нь сөргөлдөн зогсож байгаа юм. Иймээс хууль хамгаалах байгууллагын үйл ажиллагаанд сурган хүмүүжүүлэх зүйн аргуудыг нэвтрүүлж, нийгэмд харш сурган хүмүүжүүлэх тогтолцоог бүхэлд нь задлан унагаах системтэй ажиллагааг эрж хайн хэрэгжүүлэх шаардлагатай байна.